

Kézdy-Brózik Vera – Lengyel Zsuzsa

Többszörös intelligencia a helyesírás-tanulás gyakorlatában

Howard Gardner nagy hatású elmélete szerint nemcsak az IQ-tesztekkel mérhető nyelvi és logikai képesség van: létezik képi, mozgásos, zenei, természeti, társas és személyes intelligencia is. Ezt a hagyományos iskolarendszer kevésbé értékeli, és kevésbé használja fel a tanulás folyamatában. A tanulmányban szereplő ötletek abban nyújtanak segítséget, hogy a diákok saját érdeklődésüknek, tehetségüknek megfelelően, a maguk módján tanulhassanak meg és gyakorolhassanak egy-egy írásmódot vagy helyesírási szabályt. A feladatok változatai lehetőséget adnak arra, hogy különböző évfolyamokon lehessen használni őket. A gyűjtemény bármilyen tananyag kiegészítő részeként használható változatlan formában, a kidolgozott lépésekkel, táblázatokkal, szövegekkel együtt, vagy ki-ki saját kedve, lehetőségei, kreativitása és a csoport igényei szerint alakíthatja tovább.

Bevezetés

Gyakorlati példák bizonyítják, hogy miért releváns és hogyan alkalmazható a többszörösintelligencia-elmélet a magyar helyesírás tanításában (Lengyel 2010). Howard Gardner nagy hatású elmélete szerint nemcsak az IQ-tesztekkel mérhető nyelvi és logikai képességnek van szerepe a tanulásban: létezik képi, mozgásos, zenei, természeti, társas és személyes intelligencia is (Gardner 1983). Ezt a hagyományos iskolarendszer kevésbé értékeli, és kevésbé használja fel a tanulás folyamatában. A diákok egyéni sajátosságai befolyásolják azt, hogy milyen tudományterület érdeklí őket, vagy milyen órán sikeresek. Ezek a sajátosságok meghatározzák azt is, hogy milyen stratégiával tanulnak, mely feladatokat élvezik leginkább, vagy a tanár melyik magyarázata, a gyakorlás milyen formája segít a legtöbbet számukra. Eltérő a diákok intelligenciaprofilja, amely megmagyarázza, hogy miért tehetségesek vagy sikertelenek egy-egy tárgy esetében. Ez a profil segíthet abban, hogy az erősségeiket a számukra nehezebb területeken is használják, hiszen az intelligenciák egymásra építve is fejleszthetők. A tanárok néha azt tapasztalják, hogy van olyan diák, akinek a legnagyobb türelemmel sem lehet elmagyarázni a tananyagot az addig hatásos módszerekkel. Ha azonban sikerül új módszertani lehetőségeket találni, az ilyen diák is képes eredményeket felmutatni. Persze ennél sokkal összetettebb a tanulás és a tanítás folyamata, és a megtalált módszer sem örök érvényű. A motiváló, sikerélményt biztosító környezetet újra és újra meg kell teremteni a diákok számára (Pugliese 2017), hogy eredményesen megtanulhassák az anyagot, és előbb-utóbb önszabályozó tanulóvá váljanak (Molnár 2002).

Az itt következő ötletek abban nyújtanak segítséget a helyesírás területén, hogy a diákok saját érdeklődésüknek, tehetségüknek megfelelően, a maguk módján tanulhassanak meg és gyakorolhassanak egy-egy írásmódot vagy helyesírási szabályt. A tapasztalatok szerint sokszor az vezet sikerre, ha a diákok választási lehetőséget kapnak többé feladat közül. Így maguk határozzák meg, hogy melyik módszerrel szeretnék megérteni vagy gyakorolni az anyagot, és közben azt is kikísérletezik, hogyan érdemes tanulniuk a későbbiekben. Ha a tanár is végigkíséri a folyamatot, maga is jobban megismeri a diákjait, és könnyebben tudja hozzásegíteni őket a megfelelő módszer megtalálásához. A korosztályi besorolások csak tájékoztató jellegűek, ugyan figyelembe veszik a tananyag évfolyamonkénti előfordulását, de a differenciálás szellemében – akár tehetséggondozásról, akár felzárkóztatásról legyen szó – más időpontokban újra-újra előkerülhetnek ezek a témakörök. A feladatok változatai is lehetőséget adnak arra, hogy különböző évfolyamokon lehessen használni őket.

Különböző forrásokból, a szerzők és kollégáik ötleteiből, saját gyakorlatainkból áll össze az alábbi, többszörösintelligencia-elméleten nyugvó feladatsor. Témakörök szerint, de a teljesség igénye nélkül rendszerezve szerepel benne az ábécé, az időtartam-jelölés, a központosítás, továbbá a nehéz helyesírású szavak tanítására, gyakorlására, illetve tollbamondásra és másolásra alkalmas feladat. A feladatok magyar nyelvi órán, helyesírászakkörön, idegennyelv-órán, korrepetáláson, tanodai foglalkozáson egyaránt alkalmazhatók.

Feladatgyűjtemény

Az ábécé tanítása és gyakorlása

1. Osztályábécé

Cél: az ábécé gyakorlása

Kiemelt intelligencia: zenei, társas

Idő: 5–7 perc

Csoportbontás: teljes osztály

Korosztály: 1–2. évfolyam

Előkészítés: A tanár kártyákra írja az ábécé betűit.

Az órán:

- a) A diákok felállnak. A tanár véletlenszerűen kiosztja a betűkártyákat. Ha több betű van, mint diák, egy tanuló kaphat két betűt is.
- b) A diákok ábécérendben felolvassák a betűket. (Mindenki azt a betűt mondja ki, amelyik nála van.) A tanár vezényli az ütemet.

A közös ábécé alkotásának az a célja, hogy a diákok egymásra figyelve, megfelelő ritmusban mondják el a teljes ábécét. Ahhoz, hogy sikerüljön a feladat, nagyon kell figyelniük egymásra, így a hangsúly az ábécéről a közös munkára terelődik.

2. Kis ábécé, nagy ábécé

Cél: az ábécé gyakorlása

Kiemelt intelligencia: logikai, mozgásos, társas

Idő: 5–10 perc

Csoportbontás: egész osztály

Korosztály: 1–4. évfolyam

Előkészítés: A tanár betűkártyákat készít.

Az órán:

- a) A tanár két részre, 13-13 betűre osztja az eredeti latin ábécét (A B C D E F G H I J K L M és N O P Q R S T U V W X Y Z). Kiosztja az első 13 betűt a gyerekek között.
- b) A gyerekek a tanult ábécérendbe állnak, és hangosan kimondják a betűiket.

- c) A többi gyerek megkapja a teljes magyar ábécé első feléből még hiányzó betűket. Á CS DZ DZS É GY Í LY, és beállnak a megfelelő helyre. A gyerekek egyenként felolvassák a betűket, és az osztály elmondja a teljes magyar ábécé első felét.
- d) Az osztály megbeszéli az ábécérend logikáját, azaz a mellékjeles magánhangzók és két-, illetve háromjegyű mássalhangzók helyét.
- e) A következő körben az ábécé második felével játszanak a gyerekek fordított szereposztásban.

Házi feladat: A gyerekek megkapják az eredeti latin ábécét, és buborékokat rajzolva beleillesztik a teljes magyar ábécéből származó többletbetűket.

A gyerekek közösen hozzák létre a teljes ábécét, és ehhez együttműködésre van szükségük. A logikai gondolkodásban segít, ha az ábécében felfedeznek rendszerszerűséget.

A hangok időtartamának jelölése

1. Labdajáték

Cél: a hosszú és a rövid magánhangzók jelölésének tudatosítása

Kiemelt intelligencia: mozgásos

Idő: 5 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 1–2. évfolyam

Segédeszköz: páronként egy labda

Előkészítés: A tanár összeír tíz hosszú és tíz rövid magánhangzót tartalmazó egy szótagos szót, amelyekben a helyesírás megfelel a kiejtésnek. További húsz szót gyűjt, és két különböző listát készít belőlük. A két listát annyi példányban sokszorosítja, hogy minden párnak jusson belőle egy-egy. Az együtt dolgozó diákok különböző listát kapnak.

Az órán:

- a) A gyerekek párban dolgoznak kis távolságra egymással szemben ülve. Van náluk egy labda.
- b) A tanár fölolvassa az első szót. A gyerekek a labdát átadják egymásnak: gyorsan gurítják, ha rövid magánhangzó áll a szóban, és lassan gurítják, ha hosszú magánhangzó szerepel benne.
- c) A feladatot addig ismétlik ugyanazokkal a szavakkal, amíg hibátlanul nem megy.
- d) Minden gyerek kap egy listát, és a pár két tagja egymásnak olvassa föl a szavakat. A párjuk a labdát a megfelelő módon gurítja.
- e) A tanár tollba mondja a szavakat.

A következő órákon: A tanár a körülötte ülő gyerekeknek lassan vagy gyorsan odagurítja a labdát. A gyerek megfelelő magánhangzóval mond egy tetszés szerinti egy szótagos szót. Sok hasonló feladat után az osztály áttér a több szótagos szavakra. A tanár két szótagos szavakat mond, és a gyerekek a szótagok sorrendjében két átadással jelzik a magánhangzó hosszúságát (például *csikó*: első gyerek lassan, a második gyorsan gurít).

Változat: A labdagurítást helyettesítheti más mozdulatpár is. A gyerekek ugorhatnak és szaladhatnak, gyorsan vagy lassan léphetnek a másikhoz, és így tovább.

Minta: **1. táblázat**

A feladatban a hangzó hosszát a mozdulat időtartama jelzi. A mozgás felhívja a gyerekek figyelmét arra, hogy vannak hosszú és rövid hangok, betűk. A mozdulat felidézése segít annak eldöntésében, hogy az adott szóban milyen magánhangzó áll. Mivel a helyesírás-tanulásban nagyon fontos kérdés a hangzók hosszúsága, a kérdés sok gyakorlást igényel. Érdemes sokszor ismételni vagy különböző változatokban elvégezni a feladatot.

Forrás: Zwickl Annamária fejlesztőpedagógus gyakorlata

2. *Elvesztettem zsebkendőmet*

Cél: az ékezetek használatának tudatosítása, gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, társas, zenei, matematikai

Idő: 20–30 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 1–2. évfolyam

Előkészítés: A tanár lemásolja vagy előkészíti a szövegeket. Minden párnak jusson két-két helyesen és két-két ékezet nélkül írott szöveg.

Az órán:

- a) A gyerekek párt alkotnak. Minden pár kap két-két szöveget. Amelyik szöveg az egyiknél helyes (*Elvesztetem páromat...*), az a másiknál ékezet nélkül áll (*Elvesztetem paromat...*), és viszont: a másik pontosan írt szövege (*Elvesztettem zsebkendőmet...*) az első diáknál ékezethiányos (*Elvesztetem zsebkendomet...*).
- b) A tanár elmondja, hogy a versek, énekek elvesztették az ékezeteiket, és azt kéri, az egyik gyerek szedje össze, a másik rakja helyre őket.
- c) Minden tanuló megszámolja, hogy a helyesen írott szövegében hány ékezet van, és feljegyzi a társa füzetébe. Például: az *Elvesztetem zsebkendőmet* kezdetű énekekben van:
 - i. 5 hosszú ékezet (*anyám, érte, megtalálja, csók, érte*)
 - ii. 1 dupla hosszú ékezet (*zsebkendőmet*)
 - iii. 0 dupla pont, azaz nincs benne rövid ö vagy ü betű.
- d) Ellenőrzik, hogy mindenki jól számolt-e, és kijavítják az esetleges hibákat.
- e) A párok ettől kezdve együtt dolgoznak. Megmutatják egymásnak, hány ékezet hiányzik a másik szövegéből, aki a saját hiányos változatát ennek alapján kijavítja.
- f) A párok együtt ellenőrzik az eredményt.
- g) A gyerekek kicserélik a szövegeket, és lediktálják egymásnak. Mindketten azt a szöveget írják le, amely náluk volt helyesen leírva.

A következő órán: A párok újra egymásnak diktálnak, de ezúttal a másik szöveget írják le.

A kisiskolás diákok írás közben sokszor megfélekednek az ékezetek használatáról. A feladat ezt gyakoroltatja, miközben a matematikai gondolkodású gyerekeknek ösztönzést és további támpontot ad a számolás.

3. Mimóza = szinkópa

Cél: a magánhangzók időtartam-jelölésének gyakorlása, a rövid és a hosszú magánhangzók közötti különbség tudatosítása

Kiemelt intelligencia: logikai, zenei

Idő: 10–15 perc

Csoportbontás: egyéni

Korosztály: 4–5. évfolyam

Előkészítés: A tanár kiválaszt néhány gyakorlandó szót. A magánhangzók időtartama szerint oszlopokba osztja őket. Az oszlop tetejére megfelelő ritmusjeleket ír. A gyerekek számára csak a ritmusjeleket és az üresen hagyott táblázatot másolja le.

Az órán:

- a) A tanár hangosan kimond egy szót. Az osztály kórusban ismétli. Utána a tanár ugyanazon szó magánhangzóit mondja ki hangosan, az osztály ezt is elismétli. Majd a tanár és az osztály közösen ritmusos taps kíséretében ismételi.
- b) A tanár minden gyerek számára kioszt egy-egy fejlécezett táblázatot.
- c) Lassan elmondja ugyanazokat a szavakat, és a gyerekek beírják őket a megfelelő ritmusú oszlopba.
- d) Az osztály közösen ellenőrzi a helyesírást, és újra eltapsolják a szavakat.

Házi feladat: A gyerekek az összes oszlopot kiegészítik még néhány szóval.

A következő órán: A tanár tollba mondja a szavakat, és emlékezteti a gyerekeket, hogy a magánhangzók időtartamára különös figyelmet kell fordítani az írás során. A gyerekek a házi feladatban összeszedett szavakból diktálnak egymásnak még néhány szót.

Minta: 2. táblázat

A zenei tehetségű gyerekeknek nagy segítséget jelent a szavak ritmizálása. Könnyebben megjegyzik a hangzók hosszúságát, ha ütem szerint csoportosíthatják, más hasonló szóval rokoníthatják őket. A feladat tudatosítja a gyerekekben azt, hogy a magánhangzók időtartamának jelölése fontos helyesírási kérdés, és az esetek többségében a kiejtést tükrözi.

4. Hogyan válik a vér vízzé?

Cél: a rövid és a hosszú magánhangzók gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi

Idő: 5 perc

Csoportbontás: egész osztály

Korosztály: 3–4. évfolyam

Előkészítés: –

Az órán:

- a) A tanár bevezeti a feladatot. Megmutatja, hogyan alakítható át egy szó a másikból úgy, hogy egyszerre csak egy betű/hangot változtatunk meg, és minden lépésben értelmes szót írunk/mondunk. Például: *dér*→*vér*→*tér*→*túr*→*tűz*→*tíz*→*víz*.
- b) A tanár mond egy hárombetűs szót, és a gyerekek tetszés szerint átalakítják néhány lépéssel olyan hárombetűs szóvá, amelyben egyetlen betű sem marad meg az eredeti szóból.
- c) A tanár jegyzeteli a szavakat. Ha a szó már teljesen átalakult, megbeszéljük a nehéznek ítélt szavak jelentését, és a tanár tollba mondja a gyerekeknek a szósort.
- d) A helyesírást közösen ellenőrzik.

Házi feladat: A diákok tetszés szerint alkotnak egy-két szósort otthon, és leírják a füzetükbe őket.

A feladat egy közismert szójátékot használ föl a tollbamondás alapjául. A játék fejleszti a szókincset, másrészt a kedvet csinálja a diktáláshoz, mert a gyerekek szívesebben írják le a maguk alkotta szósort, mint a készen kapott szöveget.

Néhány helyesírási szabály tanítása

1. Szóépítő

Cél: a szóelemző írásmód felismerése

Kiemelt intelligencia: képi, logikai, társas

Idő: 40 perc

Csoportbontás: egyéni, páros vagy kiscsoportos

Korosztály: 2–4. évfolyam

Előkészítés: A tanár csoportonként egy csomag szókárttyát készít. Ha tud építőköcköt használni, azokra írja a szóelemeket.

Az órán:

- a) A tanár bevezetésképpen kirakja a saját kártyáiból vagy kockáiból néhány olyan szót, amely több elemből épül fel (például: *ország + uk + ban*). A gyerekek a megadott szavakat elolvassák.
- b) Az osztály csoportokra oszlik. Azok a gyerekek, akik magukban szeretnek dolgozni, egyedül maradhatnak. A csoportok megkapják a kockákat.
- c) A gyerekek toldalékolt vagy összetett szavakat alkotnak úgy, hogy kirakják őket.
- d) A csoportok diktálnak, a tanár a táblára írja a szavakat. A gyerekek fölolvassák őket.
- e) Az osztály megbeszéli a szóelemző írásmód megtapasztalt szabályait (= van, hogy másképp halljuk, másképp írjuk a szót).
- f) A gyerekek leírják a füzetükbe a szavakat elemenként, majd egybeírva is.
- g) A tanár az adott szabály szerint írandó új szavakat diktál. A gyerekek leírják, majd együtt ellenőrzik őket.

Minta: **3–4. táblázat**

A legóval, építőkockával játszó gyerek azt látja, hogy az összeillő elemekből tornyot, házat, autót készíthet. Ha szétszedi őket, és más elemeket rak a régi kockákhoz, új építményt alkot. A nyelv hasonlóképpen elemekből építkezik. Ha egy térben gondolkodó gyerek így kísérletezhet a szóelemek összeállításával, könnyen megértheti a morféma működését és ezen keresztül a szóelemző írásmód mibenlétét.

2. Vízipók és tűzifa

Cél: a *kéz* – *kezet* mintájára váltakozó többeseji magánhangzók gyakorlása (*út* – *utat*, *híd* – *hidat*)

Kiemelt intelligencia: nyelvi, logikai, képi, társas

Idő: 2x20 perc

Csoportbontás: egyéni, páros vagy kiscsoport

Korosztály: 4–6. évfolyam

Előkészítés: Táblázat készítése, hiányos mondatok sokszorosítása.

Az órán:

- a) A tanár megmutatja az alábbi hiányos szókapcsolatokat, mondatokat. A gyerekek a *kéz* szóval vagy ennek toldalékolt formájával kiegészítik őket.

- ... a ... sétáltak. (kéz a kézben)
- Benne van a ... a dologban. (keze)
- Az orvos a beteget (kezeli)
- ... labda (kézi)
- ... áll (kézen)
- Itt a ..., nem disznóláb! (kezem)
- Fel a ...! (kezekkel)
- mos. (kéz kezét)
- ... veszi az irányítást. (kézbe)

A gyerekek megkapják a következő táblázatot: **5. táblázat**

- b) A gyerekek szóban kiegészítik az alábbi idézeteket, ha szükséges, a tanár megadja a hiányzó szó alapalakját: **6. táblázat**
- c) Ha elhangzik a jó megoldás, a tanár az adott szót a táblázat megfelelő rubrikájába írja, úgy, hogy a gyerekek jól lássák.
- d) A kitöltött táblázat alapján a gyerekek megfejtik a szabályt: az adott szavak toldalékolt formájában a többeseji magánhangzó a *kéz* – *kézi* – *kezet* mintájára hol hosszan, hol röviden írandó. A tanár segítségével megfogalmazzák a szabályt. (**7. táblázat**)

A következő órán:

- a) Az osztály újra megbeszéli a szabályt.
- b) A diákok egy üres lapon körberajzolják a tenyerüket, és abba belerajzolják a tizenhárom szót.
- c) Rövid történetet, mondókát írnak a szavak felhasználásával.
- d) Az egyik kiválasztott történetet lediktálja a tanár, és a közös ellenőrzés során az épp gyakorlandó szavakat a táblára írja.

Mintaszöveg:

Szűz jegyében születtem,
fűzfaágyon hevertem.
Kútba estem, vizes lettem,
tűzet raktam urasan.

Úton jártam, inam szakadt,
nyilat lőttem, nyulam akadt.
Hidat vertem, rúdra másztam,
ludat vettem kéz alatt.

3. Ötparancsolat

Cél: a felszólító módú igealakok és a felszólító mondatok írásának gyakorlása

Kiemelt intelligencia: összes

Idő: 30–40 perc

Csoportbontás: egyéni → csoport → osztály

Korosztály: 3–6. évfolyam

Előkészítés: A tanár végiggondolja, hogy melyik csoport milyen témáról írjon felszólító mondatokat.

Az órán:

- a) A tanár megkéri a gyerekeket, hogy mindannyian írjanak öt felszólítást/tiltást az egyik megadott témáról úgy, hogy minden mondatban más-más ige szerepeljen.
- b) A tanár körbejár, és ellenőrzi a gyerekek helyesírását.
- c) Mikor a mondatok elkészültek, az azonos témáról író gyerekek egy csoportot alkotnak.
- d) A parancsolatokat felolvassák egymásnak, kiválogatják a legjobban sikerülteket, és egy nagy csomagolópapírra összeírják őket (legalább ötöt). Ha a személyes kérdésekről író gyerekek nem akarják a saját mondataikat megosztani a többiekkel, keressenek maguknak másik csoportot, ahol szívesen dolgoznak az óra hátralevő részében.
- e) A gyerekek a papír tetejére címet írnak (például *Az erdőjárók ötparancsolata*).
- f) A papírokat kifüggesztik az osztályban, körbejárnak, és megnézik egymás munkáját. A plakátokat fönny hagyhatják a falon.

A következő órán: A tanár lediktálja a gyerekeknek a parancsolatokat.

Mintafeladatok

A témák a következők lehetnek:

- Verbális: hogyan válassz álnevet magadnak, vagy hogyan írjunk posztot?
- Logikai: hogyan használjuk a távirányítós autót vagy a drónt?
- Képi: hogyan színezzünk zsírkrétával, vagy hogyan rajzoljunk képregényt?
- Mozgásos: hogyan másszunk fára vagy falra?
- Zenei: milyen zenét hallgass, vagy milyen hangszeret tanulj?
- Természeti: hogyan gondozd a hörcsögödet, vagy hogyan viselkedj az erdőben?
- Társas: hogyan szervezz osztálybulit, vagy kivel menj nyaralni/síelni?
- Személyes: hogyan bánjatok velem, vagy miről írjak a naplómban?

A gyerekek szívesen írnak az őket érdeklő témáról, és megtisztelőnek érzik, ha az ő munkájuk szolgál a tananyag alapjául. A parancsolatok leírása közben a felszólító igealakok helyesírását gyakorolják.

4. Síppal, dobbal, nádi hegedűvel

Cél: a *-val/-vel* toldalék hasonulása

Kiemelt intelligencia: zenei, társas

Idő: 10–15 perc

Csoportbontás: 3-4 fős csoportok → egész osztály

Korosztály: 2–4. évfolyam

Előkészítés: –

Az órán:

- a) Az osztály egy szótagú főneveket gyűjt, és különválasztja a magán-, illetve a mássalhangzóra végződő szavakat. A tanár két oszlopba írja őket. (A hosszú mássalhangzóra végződő főneveket nem jegyzi föl, egy későbbi órán fognak foglalkozni velük.)
- b) Az osztály elénekli a *Gólya, gólya, gilice* kezdetű dalt.
- c) A gyerekek megkeresik a választ a *Mivel gyógyít a magyar gyerek?* kérdésre, és kiegészítik a gyógymódokat a táblán szereplő szavakkal. Az első versszakban magánhangzóra (*fa, hó, só, kő, ló, tű*), a másodikban rövid mássalhangzóra (*sár, szék, tök, kés, fej, kéz, láb*) végződő szavak álljanak. A dalba visszahelyettesítve eléneklik a szavakat (a dallamot megakasztva lehet több szót is felsorolni).
- d) A tanár fölírja a ragozott alakokat a táblára. Az osztály megbeszéli a *-val/-vel* rag helyesírásának a szabályát.
- e) A tanár letörli a táblát, és tollba mondja a gyerekeknek a dal megváltoztatott szövegét.

A következő órán:

- a) Egy későbbi órán az osztály olyan egy szótagos főneveket gyűjt, amelyek hosszú mássalhangzóra végződnek. Különválasztják az egy- és a kétjegyű mássalhangzóra végződő szavakat (például *orr, ujj, csepp*, illetve: *könny, meggy, gally* stb.).
- b) Újra eléneklik az eredeti éneket, és az előző órán átköltött változatot is.
- c) Két új versszakot illesztenek hozzá a hosszú mássalhangzóra végződő főnevekből.
- d) A tanár fölírja a ragozott alakokat a táblára. Megbeszéli a helyesírási szabályt.
- e) A tanár letörli a táblát, és tollba mondja az új versszakokat. Az osztály közösen ellenőrzi a helyesírást.

Házi feladat: A gyerekek további három-három főnével kiegészítik a négy versszakot.

Minta:

Gólya, gólya, gilice,
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
Magyar gyerek gyógyítja
Fával, hóval, sóval, kővel, nádi hegedűvel.

Gólya, gólya, gilice,
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
Magyar gyerek gyógyítja
Sípbal, dobbal, kézzel, lábbal, nádi hegedűvel.

Gólya, gólya, gilice,
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
Magyar gyerek gyógyítja
Orral, ujjal, sakkal, cseppel, nádi hegedűvel.

Gólya, gólya, gilice,
Mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
Magyar gyerek gyógyítja
Meggyel, gallyal, könnyel, füttyel, nádi hegedűvel.

A kisiskolás gyerekek többsége szívesen énekel, és talál ki vicces változatot az ismert szöveg helyett. Ebben a feladatban versfaragás közben felfedeznek egy helyesírási szabályt, amelyet a különböző versszakok leírásakor alkalmazni is tudnak. Az átköltött dal éneklése, ismétlése segít a szabály megértésében, tudatosításában, alkalmazásában.

5. A legkisebb ugrifüles

Cél: a tulajdonnevet kezdő nagybetűk tudatosítása, gyakorlása

Kiemelt intelligencia: társas, mozgásos, a 2. változatban zenei

Idő: 15–20 perc

Csoportbontás: egész osztály

Korosztály: 1–2. évfolyam

Előkészítés: A tanár olyan szöveget választ, amelyben sok a tulajdonnév (például Kormos István: *Vackor iskolát kerül, de rettenetesen megbánja*).

Az órán:

- a) A gyerekek egy körben úgy ülnek le, hogy könnyen föl tudjanak majd ugrani a helyükről.
- b) A tanár fölolvassa a gyerekeknek egy előre kiválasztott verset vagy mesét, amelyben sok tulajdonnév szerepel.
- c) A gyerekek emlékezetből összegyűjtik a szövegben szereplő tulajdonneveket.
- d) A tanár újra lassan elolvassa a mesét. A gyerekek fölugranak, és gyorsan visszaülnek, ha olyan szóhoz érkeznek, amelyet nagybetűvel kell kezdeni. A mondatok kezdetekor maga a tanár áll föl.
- e) A próbakör után versennyé alakítható a játék: aki rosszkor ugrik vagy marad ülve, az kiesik.
- f) A tanár lediktálja a szöveg egy kiválasztott részletét.

Változat: A gyerekek mozdulat helyett magas hanggal, például triangulum ütésével jelzik a nagy kezdőbetűt.

Minta: Kormos István: *Vackor iskolát kerül, de rettenetesen megbánja*

Ebben a feladatban a gyerekeknek egyrészt figyelniük kell arra, hogy a szövegben mikor hangzik el tulajdonnév, másrészt a tulajdonnév hallatán föl kell ugrianiuk. Eközben ismétlik a mondatkezdő nagybetű szabályát, és tudatosul bennük a tulajdonnév fogalma is.

6. Babcsíráztatás, búzaültetés

Cél: a dátum írásának gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, természeti

Idő: otthoni munka, két héten át naponta kb. öt perc

Csoportbontás: egyéni

Korosztály: 3–4. évfolyam

Előkészítés: A tanár megbeszéli a diákokkal, hogyan kell babot csíráztatni, búzát ültetni. A bab csíráztatásához egy – vagy a biztonság kedvéért több – szem tarkabab, kicsi vatta, elültetéséhez föld és egy kisebb cserép kell. A búza ültetéséhez búzaszemekre, földre és cserépre van szükség.

Az órán:

A feladatot akkor végezzük, amikor a dátumírás szabályait már megtanulták a gyerekek.

- a) A csíráztatás módját megbeszéli az osztály.
- b) A búzacsíráztatáshoz tartozó szavak helyesírását közösen tisztázzák (például *búza*, *csíra*, *vatta*, *hajtás*, *babszem* stb.)

Otthon:

- a) A gyerekek a növényt csíráztatják, elültetik.
- b) A tapasztalatról és a saját munkájukról mindennap rövid, de pontos naplóbejegyzést készítenek. A dátumírás módját előre megadhatjuk, vagy kiköthetjük, hogy különböző formákban írják a dátumot.
- c) A feladat végzése során a tanár időnként ellenőrzi a naplóírást, és segít az esetleges hibák kijavításában. A második hét végén a tanár beszedi a naplót, és elolvassa.

Változat: Bármilyen más természettel kapcsolatos feladatot kaphatnak a gyerekek. Készíthetnek madáretetőt műanyag flakomból, amelyet télen ki tudnak tenni a madaraknak, és napról napra figyelhetik, hogy mi történik. Ha van kisállatuk, arról is vezethetnek naplót. A feladat egyik célja az, hogy a magyar nyelvi órát vonzóvá tegyük a természetbúvár gyerekek számára. De a feladat megváltoztatásával a naplóírás bármelyik intelligenciához köthető.

A természetszerető gyerekek szívesen foglalkoznak növényekkel, állatokkal, figyelik meg a természet eseményeit, változásait. A naplóírás számukra elsősorban a tapasztalatok összegzését jelenti, amely során mintegy mellékesen gyakorolják a dátumírás különböző módjait.

Az írásjelek használata

1. Írásjelkoncert

Cél: az írásjelek gyakorlása

Kiemelt intelligencia: zenei, társas, mozgásos

Idő: 1. órán: 30 perc, 2. órán: 10–15 perc

Csoportbontás: egész osztály vagy kisebb-nagyobb csoportok

Korosztály: 3–6. évfolyam

Előkészítés: A tanár kiválaszt egy szöveget a tankönyvből, és annyi egyszerű ütős hangszert visz be az órára (dobot, kasztanyettát, rumbatököt, ütőfát, csengőt, triangulumot vagy egyszerű üvegpoharat, fakanalat, fémkanalakat), ahányféle írásjel található benne.

Az órán:

- a) A tanár a táblára írja a szövegben szereplő írásjeleket (eleinte csak egy-kettőt), és megbeszéli a gyerekekkel, hogy melyiket hogy hívják.
- b) A tanár kiosztja a hangszereket a vállalkozó gyerekek között, és az osztály megbeszéli, hogy melyik hangszer melyik írásjelet fogja megszólaltatni. (Például a pont helyén a dob szól egyet, a felkiáltójelet csengetés helyettesíti.)
- c) A tanár ismerteti a feladat menetét: ő vagy egy gyerek fölolvassa a szöveget (amelyet a gyerekek is látnak), de az írásjeleknél rövid szünetet tart. Ekkor kell felhangoznia a megfelelő hangszernek.
- d) A szöveget jól hallhatóan fölolvassa a tanár vagy egy gyerek, és a zenészek „központozzák”.
- e) A szöveg többször is elhangzik, és a hangszer mindig más gyerek kezében van.
- f) Ha a szöveget látva gördülékenyen megy a feladat, a gyerekek becsukják a tankönyvet.
- g) A felolvasó újra olvassa a szöveget, és a zenészek fejből játszanak.

A következő órán:

- a) A tanár újra fölolvassa a szöveget, és a gyerekek fölelevenítik az írásjelekhez tartozó hangokat.
- b) A tanár lediktálja a szöveget. A gyerekek az írásjeleket is leírják.
- c) Az osztály megbeszéli a megoldást.

A) változat

- a) Hangszer hiányában a gyerekek tapsolnak, dobbantanak, füttyentenek, köhintenek, csettintenek stb.
- b) Párok vagy csoportok alakulnak, amelyekben mindenki egyszerre ad hangot.
- c) A gyerekek fokozatosan egyre több írásjelet szólaltatnak meg, a végén mindenki mindegyiket jelzi a megfelelő hanggal.

B) változat

A hangok helyébe mozdulatok léphetnek. A pontot például ugrás, a vesszőt szökkenés, a kérdőjelet körbefordulás helyettesítheti.

Példa: A gyakorlatot különféle szövegrészletekkel végezhetjük az életkornak és a gyerekek érdeklődésének megfelelően. Fontos, hogy a helyesírási szabályoknak megfelelő szövegrészletet válasszunk.

A központosítás részben a beszéd nonverbális eszközeit, a kommunikáció szándékát, a nyelv zenéjét is tükrözi. A hang- és mozdulatjelek nagyon erős, ezért jól elkülöníthető és emlékezetes impulzust

jelentenek. A gyakorlatot érdemes újra és újra végigcsinálni változó hosszúságú és összetettségű szöveg felhasználásával. Ez nagy összpontosítást, egymásra figyelmet és együttműködést igényel.

Tollbamondás, másolás előtt a leírandó szöveget átnézheti az osztály ennek a módszerek a segítségével.

Forrás: Herbert Puchta és Mario Rinvoluceri *Multiple Intelligences in EFL* című könyvének egyik gyakorlata (Puchta–Rinvoluceri 2005)

2. Stílusgyakorlatok

Cél: a központosítás gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, társas, személyes

Idő: 10–20 perc

Csoportbontás: egyéni, majd páros vagy kis csoportos, végül osztálymunka

Korosztály: 5–12. évfolyam

Előkészítés: A tanár szöveget választ ki, és minden gyerek számára több példányban sokszorosítja. Dolgozhatnak olyan (szépirodalmi) szöveggel, amelyből a tanár kihagyja az írásjeleket, vagy olyannal, amelyben eleve nincs központosítás.

Az órán:

- a) A gyerekek megkapják, elolvassák és magukban értelmezik az írásjelek nélküli szöveget. Elképzelik, hogyan olvasnák föl, majd – ha van rá lehetőség – halkán fölolvassák maguknak. Elképzelésüknek megfelelően beleírják a hiányzó írásjeleket.
- b) Egy önként vállalkozó diák saját értelmezésének megfelelően felolvassa a szöveget.
- c) A többiek a szöveg következő példányán bejelölik a felolvasást tükröző írásjeleket.
- d) Az osztály megbeszéli és egyezteti az írásjeleket.
- e) Ha valakinek a saját, eredeti megoldása eltér az előbb hallottól, ő is fölolvassa a szöveget. A többiek meghallgatják, a harmadik példányon jelölik a központosítást, majd ezt a változatot is megbeszélik.
- f) Az osztály megbeszéli, hogy az eredeti változatban miért nem szerepel írásjel, és mit változtat a központosítás rajta.

A feladat segít annak megértésében, hogy az írásjelek részben a beszélt nyelv szupraszegmentális jellegzetességeit is tükrözik, és a kötelező szabályok mellett fakultatív központosítási lehetőségek is vannak, amelyek a közlő szándékától függenek. A diákok azt is gyakorolják, hogyan kell egymás megnyilatkozásait figyelemmel kíséniük.

3. Dallamjel

Cél: az írásjelek használatának gyakorlása

Kiemelt intelligencia: zenei, társas

Idő: 10–15 perc

Csoportbontás: kis csoport

Korosztály: 4–8. évfolyam

Segédeszközök: Hangszerek: xilofon, triangulum, furulya, dob stb.; zenei képzésben részt vevő gyerekek a saját hangszerüket használhatják. Olyan elektronikus eszköz is használható, amelyikkel lehet néhány hangból álló dallamsort írni (például mobiltelefon). Ennek híján dúdolhatnak, füttyülhetnek a gyerekek.

Előkészítés: –

Az órán:

- a) Az osztály összegyűjti a tanult írásjeleket, a tanár a táblára rajzolja őket egymás alá. Megbeszéljük, hogy melyiket mikor használjuk. A kulcsszókat a jelek mellé írja (például ...: *lezáratlanság, továbbgondolás*).
- b) A gyerekek négyfős csoportokat alkotnak. A csoportok kiválasztják, hogy melyik két-három írásjellel szeretnének foglalkozni. Szerencsés, ha mindegyik írásjel talál gazdát magának.
- c) A csoportok a rendelkezésükre álló eszközökkel olyan hangsort találnak ki, amely szerintük jól visszaadja az adott írásjel lényegét.
- d) A csoportok bemutatják egymásnak a hangsorokat, a többiek megpróbálják kitalálni, hogy melyik írásjelről van szó. A hangsort bemutató csoport választ ad, és elmagyarázza, hogy miért ezt a dallamot írta.
- e) Végül példamondatokat írhatnak a saját írásjelükkel. Például a kérdőjel dallamához néhány kérdő mondatot.

A dallamsor kitalálása során a gyerekek sokszor végiggondolják a feladat elején megbeszélt szabályokat, és a maguk zenei nyelvére lefordítják őket. Mivel az írásjelek részben a beszéd hanglejtését is visszaadják, könnyen lefordíthatók a zene „nyelvére”. A feladat során a helyes hanglejtés szabályait is megbeszélheti a tanár a gyerekekkel.

Nehéz helyesírású szavak

1. Keresztrejtvény

Cél: nehéz helyesírású szavak gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, logikai, képi, társas

Idő: 10 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 3–8. évfolyam

Előkészítés: A tanár összegyűjt 10-20 gyakorlandó szót, és keresztrejtvényt készít belőlük.

Meghatározás helyett a szavakat adja meg betűszám szerint csoportosítva. A szószedetet és az üres rejtvényt minden pár számára sokszorosítja.

Az órán:

- a) A tanár szemlélteti, hogyan működik a keresztrejtvény (meghatározás helyett a szavak vannak megadva, aszerint csoportosítva, hogy hány betűből állnak).
- b) A tanár kiosztja a rejtvényeket, a gyerekek megoldják őket. A feladat versennyé alakítható: az a pár győz, amelyik a legtöbb helyes megoldást találja meg.

Változat: A diákok párban játszanak, az egyiknél a megoldás, a másikonál a kitöltetlen rejtvény van. Egymásnak adnak meghatározást, és írják be a szavakat.

Minta: Olyan szavak, amelyeket sokszor tévesen kettőzött mássalhangzóval írnak: 1. ábra, 8. táblázat

A rejtvények készítéséhez és megoldásához a gyerekeknek többször, nagyon figyelmesen végig kell olvasniuk a szöveget, és a csoportosítás, ábécébe sorolás közben sokszor végigbetűzik őket magukban, majd a lehetséges megoldásokat megvitatják egymással. A matematikai gondolkodás számára nagy segítséget jelent a betűk összeszámolása a kisebb korosztályoknál. A képi-térbeli memóriát a szavak egymás mellé helyezése erősíti.

2. Gyerek betűk

Cél: nehéz helyesírású szavak gyakorlása, megjegyzése

Kiemelt intelligencia: képi, mozgásos, társas

Idő: 5–15 perc

Csoportbontás: négy-nyolc fős csoportok → egész osztály

Korosztály: 2–4. évfolyam

Előkészítés: A tanár összegyűjt néhány megtanulandó vagy gyakorlandó szót, és kártyára írja őket. Ha van rá lehetősége, ő vagy egy diák fényképezőgépet visz az órára.

Az órán

- a) A diákok csoportokat alkotnak. A csoportban legalább annyi gyerek legyen, mint ahány betűből áll a kiválasztott szó.
- b) A tanár mindegyik csoportnak odaad egy-egy szó-kártyát.
- c) A csoportok úgy mutogatják el a szót, hogy saját magukból formálják meg a betűket. Akár több gyerek is alkothat egy-egy betűt.
- d) Ha a csoportok felkészültek, a tábla előtt megfelelő sorrendben felállva bemutatják a szót. A többiek kitalálják, milyen szót rakott ki a csoport.
- e) A csoportok váltogatva mutatják be a szavaikat.
- f) Ha van rá lehetőség, le lehet fényképezni a gyerekek alkotta szót. A legsikeresebben bemutatott vagy a legnehezebb helyesírású szavakról készült fényképet kiteszik a terem falára.
- g) A tanár lediktálja a szavakat. Az osztály közösen ellenőrzi a helyesírást.

Változat: A csoport nem szavakat, hanem egy szó összekevert betűit kapja meg. Először összeállítják a szót, azután formálnak betűt magukból.

A feladatot a gyerekek nagyon szökták élvezni, szívesen gondolkodnak azon, hogyan rakjanak ki egyes betűket saját magukból, és egymás mutatóját is örömmel próbálják értelmezni. A nehéz szavakat így jó hangulatban gyakorolják, és akaratlanul is sokszor nagy figyelemmel végiggondolják betűről betűre őket. Különösen a képi vagy mozgásos emlékezetű gyerekek idézik fel könnyen az emberbetűkből álló szavak írásképét.

3. Sorban állás

Cél: nehéz helyesírású szavak tanulása, gyakorlása, különös tekintettel az ingadozó ejtésű szavakra a magánhangzók köréből

Kiemelt intelligencia: térbeli, mozgásos, társas

Idő: 5–10 perc

Csoportbontás: váltakozó méretű csoportok

Korosztály: 3–6. évfolyam

Előkészítés: A tanár kiválasztja a tanulandó vagy a gyakorlandó szavakat. A szavak betűit vastag filccel írólapra írja úgy, hogy a betűk jól láthatók legyenek, és az egyes szavak betűit külön-külön borítékba helyezi.

Az órán:

- a) A tanulók csoportokba rendeződnek.
- b) A csapatok megkapják a gyakorlandó szó betűit. Minden gyerek kivesz egyet a lefelé fordított papírokból, és megfelelő sorrendbe állva összeállítják belőlük a szót.
- c) A tábla előtt felsorakoznak, és maguk elé tartva mutatják a betűiket. Az osztály kiolvassa a szót.
- d) Másik csoport következik, és így tovább, míg össze nem állították, ki nem betűzték az összes szót.
- e) A tanár lediktálja a szavakat, és az osztály együtt ellenőrzi a helyesírást.

Minta: ingadozó ejtésű szavak

böjt	szerviz	kísér
dicsér	alól	kíván
irigy	bőrönd	kíváncsi
körút	búza	pandúr
lakos	ígér	papír
nyírbál	ítél	szelíd
posta	kandúr	zúzmara

A nehéz szavak helyesírását a gyerekek megbeszélik. Úgy zárják ki a helytelen írásmódot, hogy nem látják maguk előtt leírva a szót, így nem áll fönn annak veszélye, hogy az erős képi emlékezetű gyerekek a rossz változatot jegyzik meg. A sorba rendeződés segít a mozgással tanuló vagy térbeli emlékezetű gyerekeknek abban, hogy helyesen jegyezzék meg a szavakat.

4. Jelelés

Cél: nehéz helyesírású szavak tanulása, gyakorlása

Kiemelt intelligencia: mozgásos, társas

Idő: 5–10 perc

Korosztály: 3–5. évfolyam

Csoportbontás: egész osztály

Előkészítés: A tanár cédulákra írja a gyakorlandó szavakat.

Az órán:

Az írás- vagy helyesírás-tanulás során a gyerekek egy-egy betűhöz egy-egy mozdulatot kötnek. A mozdulat összefüggésben lehet a betű formájával. Például a hosszú ő betűt jelölhetik a gyerekek azzal, hogy két karjukat szorosan a fülük mellett magasba emelik, a rövid ö-t jelölheti a fül mellett szorosan tartott két kéz. A gyerekek a betűk jelét maguk alakítják ki.

Későbbi órákon:

- a) A tanár az asztalára teszi a szókétyákat.
- b) Egy önként jelentkező gyerek kimegy a tábla elé, és kihúz egy szót. A szót betűnként kell elmutogatnia.
- c) Ha kitalálták a gyerekek, más mutogatja a következő szót.

A szentendrei skanzenben ma is bemutatják a látogatóknak, hogy hatvan-hetven ével ezelött az írástanítás során minden betűhöz hozzárendeltek egy-egy mozdulatot is. Az *a* betűt például az alvás imitálásával tanították, az *m* betűnél úgy tettek, mintha meghúznák a tehén farkát, mire az bögni kezdene. Így a hang-betű párosítást egy odaillő mozdulat is megerősítette. Az iskola első éveiben az írás egyrészt azért nehéz a gyerekek számára, mert azonosítaniuk kell a hallott hangot a leírandó betűvel, másrészt pedig azért, mert a betű formáját pontosan kell megrajzolniuk. A két feladat elválasztása tudatossá teszi az írást.

5. Mesterlogika

Cél: nehéz helyesírású szavak gyakorlása

Kiemelt intelligencia: logikai, képi, társas

Idő: 5–10 perc

Csoportbontás: teljes osztály

Korosztály: 2. évfolyamtól

Előkészítés: A tanár összeírja a gyakorlandó szavakat.

Az órán:

- a) A tanár kiválasztja a gyakorlandó négybetűs szót, de nem árulja el az osztálynak. A táblára négy vonalat ír, amelyek a szó betűinek helyét jelölik: _ _ _ _.
- b) A diákok négybetűs szavakat mondanak. A tanár a táblán jelzi a találatokat. A négy vonal alá írja a szót, amelyet a diákok mondtak. Ahány betűt teljesen eltaláltak – helyes betű jó helyen –, annyi teli karikát rajzol a szó mellé. Ahány betűt félig eltaláltak – helyes betű rossz helyen – annyi üres karikát rajzol a szó mellé. Ha nem talált egyetlen betű sem, áthúzott karikát rajzol.
- c) A diákok a jeleknek megfelelően találgatnak (amennyire lehet), amíg rá nem jönnek a megoldásra.
- d) A diákok párosával adnak föl szavakat egymásnak.

Mely szavakat érdemes így gyakorolni? Amit a diákok sokszor elrontanak, vagy nehéznek minősülnek például a hangjelölés szempontjából: *bábu, báty, bója, bojt, boly, böjt, búra, csat, demó, euró, fent, fenn, fiuk, gyűjt, hajt, héja, hadd, ijed, kiló, klip, lesz, meny, nyáj, sújt, súly, szid, szij, unió.*

A gyerekek együttműködve, a logikus gondolkodás segítségével találják ki a szót. A sikerhez elengedhetetlen, hogy minden részletre figyeljenek. Idősebb diákok figyelmét is leköti a játék.

Forrás: a Mastermind elnevezésű logikai társasjáték

6. Népköltés

Cél: nehéz helyesírású szavak gyakorlása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, zenei

Idő: 15–20 perc

Csoportbontás: pármunka vagy kis csoportok

Korosztály: 2–6. évfolyam

Előkészítés: A tanár összeírja a gyakorlandó szavakat (minél több szót talál, annál könnyebb a feladatot elvégezni). A szójegyzéket kivetíti, vagy annyi példányban lemásolja, hogy minden párnak vagy csoportnak jusson belőle.

Az órán:

- a) Az osztály összegyűjt néhány mindenki számára ismert dalt, és elénekli őket.
- b) A gyerekek párosával vagy négyfős csoportokban átköltik valamelyik ének szövegét úgy, hogy a gyakorlandó szavak szerepeljenek benne.
- c) A csoportok eredeti dallammal adják elő az éneküket.
- d) A sikeres átköltéseket az osztály megtanulja.
- e) A tanár lediktálja a dalokat. Az osztály közösen ellenőrzi a helyesírást.

Minta: Néhány *ly*-os szó gyakorlására a *Cifra palotát* költöttük át.

Melyik moly olyan? Mily moly amolyan?
Milyen sirály ilyen király?
Mely boly oly komoly?

A gyerekek szívesen költenek át ismert énekeket. Ebben a feladatban a tanulás szolgálatába állítják nyelvi-zenei kreativitásukat, humorukat. A feladat háromféleképpen segíti a memorizálást. Megzenésített verset könnyebb megjegyezni, mint dallam nélküli szöveget; csoportosított elemeket gyorsabban megtanulunk, mint különállókat; és amit saját magunk írtunk, azt könnyebben idézzük föl.

7. Törpék és óriások

Cél: az *ly*-nal és *j*-vel írandó szavak gyakorlása

Kiemelt intelligencia: képi, mozgásos

Idő: 5 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 1–2. évfolyam

Előkészítés: A feladatot akkor lehet elvégezni, amikor az *ly*-nal írandó szavak listáját biztosan ismerik már a gyerekek. A tanár készít két tíz-tizenöt szavas szójegyzéket, amelyekben vegyesen szerepelnek *ly*-nal és *j*-vel írandó szavak. A két szószeretet annyi példányban sokszorosítja, hogy minden párnak jusson egy-egy mindkét listából.

Az órán:

- a) A diákok párban dolgoznak. A szavakat egyenként felolvassák egymásnak. A párjuk azzal jelöli a helyesírást, hogy nagy mozdulattal fölfelé emeli a karját, vagy két kézzel kinyújtózik, esetleg feláll, ha *ly*-nal írják a szót, és látványosan leereszti a kezét, leguggol, vagy lehajtja a fejét, ha *j*-vel kell írni a szót. Ezzel az *l* betű magas szárára és a *j* alsó hurkára utalnak. A párok egymást ellenőrzik, javítják.
- b) A tanár tollba mondja a szavakat. A gyerekek úgy írják le őket, hogy először földézik magukban, hogyan mutogatták el őket.

Házi feladat:

A gyerekek a feladatot otthon a szülei segítségével gyakorolhatják.

A szavak alakja segíti a képi gondolkodású diákokat, a mozdulat pedig a mozgásos intelligenciát támogatja.

Forrás: Zwickl Annamária fejlesztőpedagógus gyakorlata

Tollbamondás, másolás

1. Fejbe mondás – tollbamondás

Cél: tetszőleges szavak, mondatok leírásának gyakorlása diktálással

Kiemelt intelligencia: logikai, társas

Idő: 5–10 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 1–12. osztály

Előkészítés: A tanár összegyűjt néhány szót (esetleg mondatot) tollbamondásra. Két egyforma csoportra osztja a szavakat, és a listákból annyi példányt készít, hogy minden gyereknek jusson belőle. Az osztály egyik fele az egyik szócsoporthoz, a másik fele a másikat kapja kézhez. A gyerekek párban dolgoznak. Minden gyerek megkap egy-egy szójegyzéket. Egy pár két tagja két különböző listát kap.

Az órán:

- a) A gyerekek egymásnak diktálják a szavakat. A másik gyerek csak „fejben” ír: azaz hangosan végigbetűzi a szót, figyelve a kettős, a kettőzött vagy a nagybetűkre. A társuk a kezében tartott kártyáról ellenőrzi a választ.
- b) A gyerekek váltakozva diktálnak és „írnak”.
- c) Mikor az összes szót lediktálták, leteszik a papírt a kezükből, és előveszik a füzetüket.
- d) A tanár most már valóban lediktálja a szavakat, a gyerekek pedig a füzetükbe írják őket.

A kisiskolás gyerekek számára sokszor okoz gondot a betűk pontos formálása, ezért írás közben kevésbé tudnak a helyesírásra is figyelni. Ilyenkor nagy segítséget jelent az, hogy ha a valódi írás előtt végiggondolhatják az adott szó helyesírását.

2. Kilóg a lóláb

Cél: tetszőleges szöveg tollbamondása, másolása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, társas; változat: természeti, logikai

Idő: 5–15 perc

Csoportbontás: egyéni munka

Korosztály: 1–8. osztály

Előkészítés: A tanár ír néhány mondatot saját magáról, amelyeknek egyike nem igaz. Olyan témát érdemes választani, amely érdekli a gyerekeket, de amelynek részleteiről nem sokat tudhatnak (például gyerekkori emlékeiről).

Az órán:

- a) A tanár elmondja, hogy saját magáról írt egy-két mondatot, ezeket szeretné lediktálni vagy lemásoltatni. Egy mondat azonban nem igaz. A gyerekek feladata, hogy leírják a szöveget, és megkeressék a szerintük valótlan állítást. Ne kiabáljanak bele a tollbamondásba, hanem a végén jelöljék meg maguknak, ki melyik részletre gyanakszik.
- b) A gyerekek leírják a szöveget, és a szokásos módon ellenőrzik.
- c) A tanár fölolvassa a mondatokat, a gyerekek fölteszik a kezüket, ha azt gondolják, az a hamis. A végén a tanár elárulja, mi az igazság.

Változat: A téma megváltoztatásával más intelligencia kerül a középpontba. Természettudományos szövegekben valótlan adatot rejthet el a tanár az igazak közé. Az osztályról is írhat a tanár, vagy egy logikai feladatot diktálhat, amelybe hiba csúszik.

Az alsó tagozatban a tanító személye rendkívül fontos a gyerekek számára, ezért örömmel hallanak arról, hogy ő is volt kisgyerek, ő is járt kirándulni, tartott kutyát stb. A feladatot izgalmassá teszi, ha közben arra is figyelniük kell, hogy melyik állítás hamis.

Forrás: Herbert Puchta és Mario Rinvoluceri *Multiple Intelligences in EFL* című könyvének egyik gyakorlata (Puchta–Rinvoluceri 2005)

3. Spellchek

Cél: tetszőleges szöveg, szószedet tollbamondása

Kiemelt intelligencia: nyelvi, logikai, társas

Idő: 10–20 perc

Csoportbontás: pármunka

Korosztály: 2–5. osztály

Előkészítés: A tanár összegyűjti a gyakorlandó szavakat.

Az órán:

- a) Bemelegítésként a gyerekek „robotos” játékot játszanak. Egy önként jelentkező gyerek robot lesz, egy másik utasítást ad neki, hogyan menjen el az ajtóig. Az irányító feladata az, hogy pontos utasításokat adjon.
- b) A gyerekek párban dolgoznak. Az egyikük irányító, a másik olvasó-betűíró robot (azaz tud olvasni, és le tud írni minden betűt).
- c) A betűíró robot megkap egy nehéz mondatot, ezt fölolvassa a társának.
- d) Az irányító minden nehézségre külön ügyelve lediktálja neki a mondatot. A robot csak akkor írja a szöveget, ha az irányító pontosan diktálja.
- e) A tollba mondott szöveget a diktáló összehasonlíttja az eredetivel.
- f) A két gyerek szerepet cserél.
- g) A tanár beszédheti a mondatokat, hogy ellenőrizze őket.

Ebben a feladatban az irányító és a robot közös célért küzd, a helyes szöveget együtt alkotják meg. Mindkét gyereknek egyformán kell figyelnie a pontos részletekre. A helyesírási nehézségeket megnevezik (*nagybetű, két mássalhangzó, hosszú magánhangzó* stb.), ami a verbális diákoknak további segítséget nyújt a pontos helyesírás megjegyzésében, a logikai gondolkodásúaknak pedig az segít, hogy lépésenként állítják össze a helyes szöveget.

Összegzés

A tanítás folyamatába érdemes rendszeresen beilleszteni olyan feladatokat, amelyek különböző intelligenciátípusokra épülnek. Ezeket a feladatokat a pedagógus differenciáltan alkalmazhatja a különböző intelligenciátípushoz tartozó tanulóknál, és a diákok maguk is választhatnak a feladatok közül. Így a diákok számára természetessé válik, hogy többféleképpen is hatékonyak, sikeresek lehetnek a tanulásban, és fontosnak fogják találni a saját részvételüket a tanulási stratégiájuk kialakításában. A helyesírási gyűjtemény bármilyen tananyag kiegészítő részeként használható változatlan formában, a kidolgozott lépésekkel, táblázatokkal, szövegekkel együtt, vagy ki-ki saját kedve, lehetőségei, kreativitása és a csoport igényei szerint alakíthatja tovább.

Irodalom

- Gardner, Howard 1983. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books. New York.
- Lengyel Zsuzsa 2010. A többszörös intelligencia elméletének alkalmazása a helyesírás-tanításban. *Anyanyelv-pedagógia* 4. <http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=289> (2020. augusztus 4.)
- Molnár Éva 2002. Önszabályozó tanulás: nemzetközi kutatási irányzatok és tendenciák. *Magyar Pedagógia* 1. http://www.magyarpedagogia.hu/document/Molnar_MP1021.pdf (2020. augusztus 4.)
- Pugliese, Chaz 2017. *Creating Motivation*. Helbling Languages.
- Puchta, Herbert – Rinvoluceri, Mario 2005. *Multiple Intelligences in EFL*. Helbling Languages.

Kézdy-Brózik, Vera – Lengyel, Zsuzsa
Multiple intelligences in the practice of learning spelling

According to Howard Gardner's high-impact theory, verbal-linguistic and logical-mathematical skills can not only be measured by IQ tests: there are visual-spatial, bodily-kinesthetic, musical, naturalistic, interpersonal and intrapersonal intelligences, too. This is less valued in the traditional school system and less used in the process of learning. Ideas presented in this study provide support to students to learn and practice a given writing mode or spelling rule in their own way, based on their own interest and talent. Different versions of the exercises make it possible to be used in various grades. This collection can be used as a supplementary part for any learning materials—unchanged, following the devised steps, tables and texts. Alternatively, it can be developed further by anyone based on their mood, possibilities, and creativity or according to the needs of the group.

Kulcsszók: többszörös intelligencia, helyesírás, differenciálás

Keywords: multiple intelligences, spelling, differentiation

Az írás szerzőiről

Kézdy-Brózik Vera

tanító, tanodai szakmai vezető

Piliscsabai Tanoda

brozver[kukac]gmail.com

Lengyel Zsuzsa

középiskolai tanár, vezetőtanár

ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Általános Iskola és Gyakorló Gimnázium, Budapest

lengyel.zsuzsa.ildiko[kukac]gmail.com